

TARTU ÜLIKOOL
Sotsiaalteaduste valdkond
Johan Skytte poliitikauuringute instituut

Marcos Mõrd

SUVERÄÄNSUS VLADIMIR PUTINI DISKURSUSES:
VALDAI RAHVUSVAHELISE DISKUSSIOONI KLUBI SÕNAVÕTUD PERIOODIL
2004-2021

Bakalaureusetöö

Juhendaja: David Ilmar Lepasaar Beecher, PhD

Tartu 2025

Autorsuse deklaratsioon

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite seisukohad, ning kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Töö sõnade arv: 8439

Marcos Mõrd, 16.05.2025

ANNOTATSIOON

Käesolevas bakalaureusetöös uuritakse, milline on Venemaa Föderatsiooni presidendi Vladimir Putini suveräänsuse retoorika olemus ja selle areng tema võimuloleku erinevates etappides Valdai Rahvusvahelise Diskussiooni Klubis perioodil 2004-2021. Siseriiklikule kuulajaskonnale suunatud kanalites on suveräänsus korduv element Putini diskursuses, samas on vähe uuritud Putini sõnavõtte ja ka spetsiifiliselt tema vaadet suveräänsusele VRDK-s, mis olemuselt on nii presidendi kui Kreml'i jaoks poliitiliselt tähtis ja väärtuslik välisriiklikule audientsile suunatud formaat. Uurimisprobleemi keskmes on ühe riigi suveräänsuse taotlus teise riigi suveräänsust rikkudes. Uurimisprobleemi lahendamiseks püstitatakse kaks uurimisküsimust: esiteks, milline on Putini suveräänsuse tähendus rahvusvahelise tasandil ja Venemaa mõistes ehk kas suveräänsus on pigem rahvusvaheline norm või eksklusiivne privileeg, mis ajendab teise riigi suveräänsusesse sekkumist; teiseks, kuidas on Putini suveräänsuse tähendus arenenud perioodil 2004-2021. Viiakse läbi kvalitatiivne analüüs, täpsemalt diskursusanalüüs, mille raames uuritakse Putini suveräänsuse retoorika kasutust tema VRDK sõnavõttudes. Andmeanalüüsi tulemused näitavad, et Putini suveräänsuse tähendus on sõltuvalt vajadusest ambivalentne. Rahvusvahelisel tasandil, sealhulgas strateegilistest koostööpartneritest kõneldes käsitleb ta suveräänsust kui rahvusvahelist normi, kuid Venemaast ning Venemaa suveräänsuse taotlusest kõneldes kasutab ta eksklusiivse privileegi elementi. Rahvusvahelise normi tähendus on selgemini välja kujunenud just pärast 2012. aastat ja Medvedevi ametiaega ning olnud eristatav kuni Ukraina invasiooni alguseni, eksklusiivse privileegi tähendus on püsivalt diskursuses eksisteerinud sisuliselt terve vaadeldava perioodi vältel. Putini suveräänsuse retoorika on süstemaatiline ja musterlik element Putini ideoloogias, mille kasutamise universaalne reeglipärasus on seotud Venemaa huvidega.

SISUKORD

AUTORSUSE DEKLARATSIOON	2
ANNOTATSIOON	3
KASUTATUD LÜHENDITE NIMEKIRI	5
SISSEJUHATUS	6
1. TEOORIA	9
1.1 Suveräänsuse mõiste	9
1.2 Riigi suveräänsuse ajalugu	10
1.3 “Organiseeritud silmakirjalikkus”	11
1.4 Venemaa suveräänsus	12
2. METODOLOOGIA	13
2.1 Uurimisdisaini valik	13
2.2 Valitud andmed	13
2.3 Andmeanalüüsi põhimõtted, tugevused ja nõrkused	14
3. ANDMEANALÜÜS	16
3.1 Suveräänsuse retoorika Medvedevi ametiaja eelsel perioodil (2006-2007)	16
3.2 Medvedevi ametiaeg (2008-2011)	18
3.3 Esimene sõnavõtt alates Medvedevi eelsest perioodist (2012)	18
3.4 Krimmi anneksiooni eelne retoorika (2013)	21
3.5 Krimmi anneksiooni järgne retoorika (2014-2015)	24
3.6 Vaheperioodi retoorika ja ÜRO (2016-2019)	27
3.7 Ukraina invasiooni eelne retoorika (2020-2021)	30
4. ARUTELU	33
KOKKUVÕTE	36
SUMMARY	38
KASUTATUD KIRJANDUSE NIMEKIRI	39
KASUTATUD KÕNEDE NIMEKIRI	41

KASUTATUD LÜHENDITE NIMEKIRI

DA - diskursusanalüüs

EL - Euroopa Liit

ing. - inglise keeles

IR - rahvusvahelised suhted (ing. *“international relations”*)

ld. - ladina keeles

NATO - Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsioon (ing. *North Atlantic Treaty Organization*)

NFSV - Nõukogude Föderatiivne Sotsialistlik Vabariik

NSV Liit - Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liit

pr. - prantsuse keeles

USA - Ameerika Ühendriigid (ing. *United States of America*)

VRDK - Valdai Rahvusvaheline Diskussiooni Klubi

ÜRO - Ühinenud Rahvaste organisatsioon

SISSEJUHATUS

“Russia’s sovereignty, independence and territorial integrity are unconditional. These are red lines no one is allowed to cross.” (Putin, 2013). Nii lausus Venemaa Föderatsiooni president Vladimir Putin (originaalis: *Владимир Владимирович Путин*) Valdai 2013. aastal Valdai Rahvusvahelise Diskussiooni Klubis, viidates Venemaa suveräänsuse olulisusele ja tingimatussele. Sama vestluse käigus kinnitas ta ka pealtkuulajatele järgmist:

“Let me reiterate: today, Ukraine is an independent state, and we respect that fact. Naturally, selecting priorities and selecting allies is the national, sovereign right of the Ukrainian people and the legitimate Ukrainian government.” (Putin, 2013).

2013. aastal lausutu kohaselt nõudis Putin vähemalt tol momendil Venemaa suveräänsuse austamist ja määratles samuti Ukrainat suveräänse riigina. Kuid mõned kuud hiljem rikkus presidendi korraldusel Venemaa Ukraina suveräänsust Krimmi poolsaare anneksiooni näol, millest sündis Vene-Ukraina konflikt, eskaleerudes 2022. aastal algava täiemahulise sõjani Ukraina territooriumil.

Riigi suveräänsus on rahvusvahelistes suhetes (edaspidi IR) üks olulisemaid mõisteid. Suveräänsus tähendab oma olemuselt IR kontekstis, et riigil on autoriteetne kontroll oma piirkonna üle ning riigi siseasjad pole väliste võimude poolt mõjutatud. Kuigi suveräänsus on pigem teoreetiline kontseptsioon kui sätestatud määrus, on sajandeid eksisteerinud mõiste olnud määrav element riikide autonoomsuse säilitamisel ja välissuhtluses. Kuid riigi suveräänsus on tingimuslik kontseptsioon ning võib praktikas olla vastuolus omaenda printsiipidega. Probleem tekib, kui ühe riigi suveräänsuse taotlus rikub teise riigi suveräänsust.

Riigi suveräänsus on Venemaa Föderatsiooni (edaspidi Venemaa) presidendi Vladimir Putini (edaspidi Putin) poliitilises diskursuses laialdaselt kasutuses olev retoorika. Kuigi suveräänsuse kontseptsioon moodustab vaid osa Putini terviklikust ideoloogiast, on termin silmapaistev ja vaieldavalt keskne element presidendi Venemaa välispoliitika ja IR-ga seonduvast sõnakasutusest, mis pakub talle Vene-Ukraina sõja (edaspidi Ukraina sõja) valguses toetust ja õigustust oma tegevustele ning kaitset Lääne surve eest. Suveräänsus on

ajalooliselt küll Läänest pärinev mõiste, aga retoorika aitab Putinil pöördeliselt vastanduda tänapäevasele Lääne dikteeritud globaalsele korrale, mida iseloomustavad liberaalsete väärtustega organisatsioonide sätestatud rahvusvahelise õiguse ja inimõiguste normid, ning kehtestada maailmakorra mõistes omaenda tingimused. Suveräänsus on Putini vaates ülekaalukama tähendusega kui modernse maailmakorra üldiselt aktsepteeritud väärtused, kuid samaaegselt rikutakse Ukraina sõja näol Ukraina suveräänsust just oma suveräänsuse kaitse eesmärgil.

Suveräänsus on osa president Putini ideoloogiast ja ta on kasutanud retoorikat mitmes eri foorumis. Kuid põhiliselt on Putini ideoloogilised sõnavõtted, k.a. retoorika käsitus suunatud siseriiklikule kuulajaskonnale. Föderatsiooninõukogu ja Kremli teadaanded ning Võidupüha ja Iseseisvuspäeva kõned on vaid mõned näited. Välismaisele auditooriumile on suunatud aga Valdai Rahvusvaheline Diskussiooni Klubi (originaalis: *Международный дискуссионный клуб «Валдай»*), kus Putin esitab igal aastal avakõne, millele järgneb interaktiivne arutelu presidendi ja publiku vahel. 2004. aastal Putini ja Venemaa riigi loodud mõttekoda on välis- ja geopoliitiliselt strateegiline kohtumispaiik. Üle 20 aasta kestnud klubi tegevustes on osalenud tuhandeid poliitikuid, teadlasi, eksperte ja muid avaliku elu tegelasi üle maailma (*Valdai Discussion Club*). Osavõtjate hulka on ajalooliselt kuulunud ka lääneriikidest pärit poliitikud ja eksperdid. Mõttekojas toimuvad programmid, mille raames arutlevad osalejad ja korraldajad erinevate valdkondade üle: rahvusvahelised suhted, globaalne poliitika, julgeolek, majandus jne (*Valdai Discussion Club*). Valdai Rahvusvaheline Diskussiooni Klubi (edaspidi VRDK) on tegevusajaloo jooksul kujundanud oma diskursuse agendat ümber kujundanud: “2014. aastal liikus klubi formaadist “rääkides maailmale Venemaast” (ing. “*telling world about Russia*”) praktilise tööni, mille sihiks on kujundada globaalset agendat ning toimetada kvalifitseeritud ja objektiivset hinnangut globaalsetes poliitilistes ja majanduslikes küsimustes. Selle üks peamisi eesmärke on etendada globaalse intellektuaalse eliidi sisest dialoogi, et leida lahendusi rahvusvahelise süsteemi kriiside ületamiseks.” (*Valdai Discussion Club*). VRDK otsustas muuta Klubi diskursuse formaati samal aastal, kui Krimmi annekteerimisega algas Ukraina sõda. Seega on alust eeldada, et muutus on toimunud ka klubis kõneleva Putini diskursuses, eelkõige retoorikas, mis puudutab lähenemist suveräänsusele Ukraina kontekstis.

Eelnevat informatsiooni arvestades uurib käesolev bakalaureusetöö Vladimir Putini suveräänsuse retoorika kasutust VRDK sõnavõttudes. Uurimiseks valitud periood on

2004-2021, et kajastada retoorika kasutust klubi asutamisest kuni Ukraina täiemahulise invasioonini. Uurimistöö eesmärk on teadvustada, milline on välisriiklikule kuulajaskonnale suunatud Putini suveräänsuse retoorika olemus tema võimuloleku erinevates etappides. Uurimisprobleemi keskmeks on teise riigi suveräänsuse rikkumine oma riigi suveräänsuse taotlemisel. Uurimisprobleemi lahendamiseks on püstitatud kaks uurimisküsimust:

1. Milline on Putini suveräänsuse tähendus rahvusvahelisel tasandil ja Venemaa mõistes: kas suveräänsus on pigem rahvusvaheline norm või eksklusiivne privileeg, mis ajendab teise riigi suveräänsusesse sekkumist?
2. Kuidas on Putini suveräänsuse tähendus arenenud perioodil 2004-2021?

Suveräänsuse kontseptsiooni uurimine president Putini diskursuses on vajalik, sest siseriiklikule kuulajaskonnale suunatud kanalites on tegemist korduva retoorikaga. Näiliselt on presidendi sõnakasutus meetod, kuidas vene riigi ja rahva autonoomsust globaliseerivas maailmas väljendada. Kuid vähe on uuritud Putini sõnavõtte, eriti spetsiifiliselt tema vaadet suveräänsusele Valdai Rahvusvahelises Diskussiooni Klubis, mis on olemuselt nii presidendi kui Kremli jaoks poliitiliselt tähtis ja väärtuslik välisriiklikule audientsile suunatud formaat.

Alljärgnevalt selgitan käesoleva uurimistöö edasist struktuuri, mis jaguneb viieks peatükiks. Esimeses peatükis sätestatakse teoreetiline raamistik ja antakse ülevaade teemakohasest kirjandusest. See osa hõlmab endas suveräänsuse kontseptsiooni universaalset defineerimist, ajaloolise tausta uurimist, olemuse käsitlemist ja Venemaa poliitikaga seostamist. Teises peatükis kirjeldatakse töös kasutatavat metodoloogiat. Selles osas põhjendatakse uurimisdisaini ja analüüsitavate materjalide valikut ning käsitletakse andmeanalüüsi põhimõtteid, tugevusi ja nõrkusi. Kolmandas peatükis viiakse läbi andmeanalüüs, millele järgneb arutelu, kus esitatakse tulemused ja antakse vastused uurimisküsimustele. Viimaks esitatakse töö lõplik kokkuvõte, millele lisanduvad ingliskeelne lühikokkuvõte ja kasutatud allikate loetelud.

1. TEOORIA

Suveräänsuse teoreetiline taust on oluline, sest kontseptsioon on IR süsteemi ja globaalse korra üks fundamentaalsemaid kontseptsioone. Uurimistöo valguses on vajalik mõista, milline on rahvusvahelistes suhetes suveräänsuse definitsioon ja olemus, sest teoreetilises peatükis käsitletud elemente kasutatakse andmeanalüüsis. Kokkuvõtvalt teoreetilise osa raames: defineeritakse suveräänsuse mõiste, kirjeldatakse riigi suveräänsuse olemust ja ajalugu, tutvustatakse suveräänsuse retoorika tunnuseid vastavuses andmeanalüüsiga, antakse ülevaade riigi suveräänsuse rollist Venemaa poliitikas nii minevikus kui tänapäeval.

1.1 Suveräänsuse mõiste

Suveräänsuse mõiste on kompleksne ja ambivalentne. Olenevalt poliitilisest kontekstist on kontseptsiooni võimalik olenevalt valdkonnast erinevalt tõlgendada ja mõista, seega on vajalik määratleda uurimistöös relevantne suveräänsuse käsitlus. Individuaalne suveräänsus ehk enesekuuluvus (ing. *“self-ownership”*) on individualismile omane lähenemine ning seostatakse tavaliselt libertarianismi, liberalismi ja anarhismi filosoofiliste käsitlustega. Populaarne suveräänsus (ing. *“popular sovereignty”*) tähendab, et riigi juht ja valitsus on rahva loodud ja säilitatud. Kuid universaalselt tõlgendatakse suveräänsust kui kõrgeimat legitiimset võimu. IR valdkonna “riigi suveräänsuse” käsitlus, mis on käesoleva bakalaureusetöö uurimisobjekt, viitab sarnasele definitsioonile. Christian Reus-Smit (2011: 211) kirjeldab suveräänsust kui tsentraliseeritud, eksklusiivset ja territoriaalselt piiritletud autoriteeti. Alain de Benoist (1999: 1) räägib suveräänsusest kui iseseisvusest ehk välisvõimude mittesekkumisest teise riigi siseasjadesse. Daniel Philpott (1995: 357) käsitleb suveräänsust kui kõrgemat legitiimset võimu territooriumil. Siinkohal on oluline mainida, et “välisvõimu” ja “territooriumina” ei käsitleta alati riike vaid ka regiooni (näiteks *de facto*), organisatsiooni (näiteks Ühinenud Rahvaste Organisatsioon) või ühendust (näiteks Euroopa Liit). Antud uurimistöös käsitletakse Venemaa välisvõimudena nii riike kui kollektiivseid võimustruktuure. Venemaa suveräänsuse taotluse uurimisel käsitletakse territooriumi kui Venemaa ja Ukraina riikide territooriume. Seega uurimistöo kontekstis tähendab suveräänsus riigi autonoomsust ja suutelisust teostada võimu oma territooriumil välisvõimudest sõltumata.

Suveräänsus ehk riigi suveräänsus on riikide jaoks eksistentsiaalse tähtsusega väärtus. Riikidel on vaba voli toimida vastavalt enda huvidele enda riigi piires, et kaitsta ja säilitada oma eksistentsi. Kuid suveräänsus on praktikas olemuselt kompleksne. Daniel Philpott (1995: 357-358) eristab täielikku ja mittetäielikku suveräänsust. Täielik ja mittetäielik suveräänsuse olemus oleneb, kas riigil kehtib suveräänsus oma kõikides toimingutes või teatud valdkondades puudub sellel autonoomia ja kontroll. Kollektiivse ühenduse või organisatsiooni, näiteks Euroopa Liit (edaspidi EL), liikmesriigina on riigi huvi tagada julgeolek ja stabiilsus. Kuid liikmesriik on kohustatud oma tegevuses arvesse võtma ühenduse või organisatsiooni poliitikat, seega puudub riigil otsuste läbiviimisel täielik suveräänsus. Modernses maailmas on saanud väljakujunenud tavaks riikide poolt erinevate võimustruktuuridega liitumine, säilitades seejuures tasakaal täieliku ja mittetäieliku suveräänsuse vahel. Siinkohal mängib olulist rolli riigi huvi: kas eelistada absoluutset või koostöö eesmärgil leppida mitteabsoluutse või olematu ülemvõimuga. Suveräänsus võimaldab riikidel toimida vastavalt oma eksistentsi huvidele, vastupidiselt oleksid nad osa poliitilisest üksusest, mille keskviimul on autoriteetne ülemvõim nende üle.

1.2 Riigi suveräänsuse ajalugu

Riigi suveräänsuse ajalugu on oluline mõistmaks kontseptsiooni fundamentaalsust mõistmiseks rahvusvahelistes suhetes. Riigi suveräänsuse kontseptsioon on eksisteerinud tuhandeid aastaid. Algelised arusaamad riigi suveräänsusest pärinevad juba Vana-Kreekast ja Vana-Roomast, filosoofi Aristotelese (Johnson, 1985) ja juristi Ulpiani (Hinsley, 1986: 42-44) käsitlustest. Modernne riigi suveräänsuse kontseptsioon kerkis esile alles 16.-17. sajandil. 1555. aastal sõlmitud Augsburgi rahu, kust pärineb printsiip “kes on domeen, tema religioon” (ld. “*cuius regio, eius religio*“), on üks esimesi juhtumeid, mida käsitletakse Euroopa suveräänsete riikide süsteemi alguspunktina (Reus-Smit, 2011: 227). Prantsuse poliitikafilosoof Jean Bodin (edaspidi Bodin), üks esimesi kontseptsiooni käsitletud teoretikuid, mõistab suveräänsust 1576. aastal ilmunud traktaadis “Kuus raamatut riigist” (pr. “*Six Livres de la République*”) kui riigi olemust määratlevat tegurit (*Britannica*). Bodini õpetusi täiendas hiljem inglise filosoof Thomas Hobbes (edaspidi Hobbes) 1651. aastal ilmunud teoses “Leviaatan” (ing. “*Leviathan*”), kellelt levis teooria, et ühiskonna stabiilsuseks ehk anarhia ärahoidmiseks on inimestel vaja kuuletuda suveräänsele

keskvõimule (*Britannica*). Kokkuvõtvalt on kontseptsioon arusaam, mis on teatud kujul eksisteerinud tuhandeid aastaid.

Mitmete autorite väitel on riigi suveräänsus IR tuumikmõiste (Biersteker, 2013: 245; Krasner, 2001a: 22; Ziegler, 2012: 415), mis on ühtlasi enamiku IR teoreetiliste käsitluste alus (Krasner, 2001a: 21). Suveräänsus kui IR alusmõiste sai vaieldavalt alguse 1648. aastal sõlmitud Vestfaali rahust. Kollektiivselt kahest eraldi rahuleppest koosneva Vestfaali rahuga lõppes Euroopas kestnud Kolmekümneaastane sõda ja sündis teoreetiline käsitlus “Vestfaali süsteem”, mis viitab riikide eksklusiivsele suveräänsusele oma territooriumi üle. Kuigi mitmed õpetlased ja teoreetikud ei seosta sõlmitud leppeid ise otseselt suveräänsete riikide süsteemi algusega (Krasner, 2001b: 232; Osiander, 2001), peetakse rahu laialdaselt sündmuseks, kust pärineb arusaam suveräänsusest kui IR alusprintsipiibist.

1.3 “Organiseeritud silmakirjalikkus”

Riigi suveräänsus on oma olemuselt tingimuslik kontseptsioon. See tähendab, et vastavalt poliitilise kontekstile rikuvad riigid teise riigi suveräänsust omakasupüüdlikkuse eesmärgil k.a. iseenda suveräänsuse kaitsmiseks ja säilitamiseks. Krasner kirjeldab riigisuveräänsuse mudelit kui “organiseeritud silmakirjalikkust” (ing. “*organized hypocrisy*”) (Krasner, 2001a: 19; Krasner 2001b: 242). Suveräänsuse organiseeritud silmakirjalikkus viitab asjaolule, et laialdaselt tunnustatud ja aktsepteeritud reegleid, nagu teiste riikide siseasjadesse mittesekkumist, on riigid ajalooliselt alati rikkunud. Organiseeritud silmakirjalikkus toimub, kui edastatud normid ja tegevused on vastuolus. See tähendab, et toimijad ehk riigid tegutsevad öeldule vastuoluliselt. Kuigi Krasner leiab, et riikide organiseeritud silmakirjalik tegutsemine suveräänsuse rikkumisel on rahvusvahelises poliitikas tavapärane, erineb Putini ja Venemaa retoorika kasutus selle poolest, et paralleelselt suveräänsuse rikkumisel kaitstakse avalikult riigi suveräänsuse kontseptsiooni ja selle toimimist rahvusvahelises korras, mis võib viidata süsteemsele ja planeeritud elemendile Putini ideoloogias.

1.4 Venemaa suveräänsus

Riigi suveräänsuse rolli Venemaa poliitikas on vajalik teada Putini ja kontseptsiooni vahelise suhte mõistmiseks. Riigi suveräänsus on Venemaa poliitikas olulist rolli täitnud sajandeid. Siseriiklik suveräänsus ilmus vähemalt Peeter I valitsusajal 17.-18. sajandil. Peeter I Venemaal välja kujunenud absolutistlik valitsemisvorm, seejuures tsaari pingutused kodanikele ja võimualustele heaolu võimaldamiseks ja julgeoleku pakkumiseks, sarnanes Bodini suveräänsuse teooriaga. Sarnasel kujul absolutismi rakendati edasises Venemaa Impeeriumis. Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liit (edaspidi NSV Liit) oli samuti olemuselt suveräänne riik. 1990. aasta juunis ratifitseeriti Venemaa Nõukogude Föderatiivse Sotsialistliku Vabariigi (edaspidi NFSV) Riikliku Suveräänsuse Deklaratsioon (originaalis: *Декларация о государственном суверенитете РСФСР*), mille allkirjastas tulevase Venemaa esimene president Boriss Jeltsin (originaalis: *Борис Николаевич Ельцин*). Toimingu raames kuulutas Venemaa NFSV välja oma riikliku suveräänsuse ja deklaratsiooniga algas Venemaa põhiseaduslik reformatsioon.

Tänapäeval on suveräänsus Venemaa välispoliitika üks põhiideedest (Deyermond, 2016; Ziegler, 2012: 411). 21. sajandil, spetsiifiliselt alates Putini võimuletulekust, on kontseptsioon silmapaistev Venemaa ja lääneliitlaste vaheliste suhete mõjutegur. Riigi suveräänsuse temaatika esilekerkimine Putini välispoliitilises diskursuses on tingitud Jeltsini ametiajast ja NSV Liidu pärandist. Ziegler ja Morozov nõustuvad, et Putini Venemaa identiteet sõltub suuresti Boriss Jeltsini läbikukkunud lääneliku orientatsiooniga ametiaja hukkamõistmisest (Morozov, 2008: 156; Ziegler, 2012: 411). Seega Putin idealiseerib hoopis NSV Liitu kui Venemaa riikluse kuldajastut (Ziegler, 2012: 411) ja soovib taastada riigi kui suveräänse subjekti staatust (Morozov, 2008: 153). Deyermond (2016) arutleb, et suveräänsuse kasutuse peamine olulisus Venemaa välispoliitikas pole selle ideelisus, vaid instrumentaalsus. Venemaa poliitilised eliidid, k.a. Putin, rakendavad suveräänsuse retoorikat kindlate välispoliitiliste eesmärkide saavutamiseks (Deyermond, 2016: 958). Deyermondi järelendus on, et suveräänsuse retoorikat kasutatakse vastavalt sellele, kas käsitletakse postsovjetistlikke või NSVL mõjusfäärist väljaspool asetsevaid riike. Käesolevas töös aga uuritakse spetsiifiliselt Putini suveräänsuse retoorikat ja proovitakse välja tuua selle lihtsustatud ja universaalne reeglipärasus.

2. METODOLOOGIA

Käesolevas peatükis tutvustatakse bakalaureusetöös rakendatud uurimisstrateegiat. Täpsemalt põhjendatakse kasutatud uurimisdisaini ja andmete valikut ning käsitletakse analüüsimeetodi põhimõtteid, tugevusi ja nõrkusi.

2.1 Uurimisdisaini valik

Uurimise all on kõnede ja interaktiivsete arutelude transkriptsioonid, seega utori hinnangul on asjakohane käesoleva bakalaureusetöö andmete analüüsimiseks kasutada kvalitatiivset analüüsi. Kvalitatiivne analüüs on asjakohasem võrreldes kvantitatiivse analüüsiga, sest kvalitatiivse lähenemise puhul on võimalik käsitleda teksti latentsust ning tulenevalt paljastada teksti sisus peituv tähendus (Atkinson, 2017: 84-85). Täpsemalt kasutatakse diskursusanalüüsi (edaspidi DA). DA meetodit teostatakse keelekasutuse uurimisel ja analüüsimisel (Hodges, Kuper & Reeves, 2008: 570). DA meetodit teostades analüüsitakse retoorika kavatsetud tähendust kindlas sotsiaalses kontekstis (McLeod, 2024). Seega kasutatakse kõnealust uurimismeetodit poliitilistes allikates. Autori hinnangul on Putini sõnavõtude analüüsimisel õigustatud kasutada DA meetodit, sest uurimistöös otsitakse Putini suveräänsuse retoorika tähenduse mustrit kindlate olukordade ja sündmuste kirjeldamisel. Analüüsimeetodi abil on võimalik teha järeldusi, mis loogika alusel funktsioneerib Putini suveräänsuse retoorika kasutus.

2.2 Valitud andmed

Autor on analüüsi teostamiseks välja valinud VRDK foorumisse üles laetud plenaarsete sessioonide transkriptsioonid. Transkriptid koosnevad üldjuhul Putini avakõnest, millele järgneb interaktiivne arutelu presidendi ja publiku vahel. VRDK on uurimiseks valitud, sest foorum on mõeldud välisriiklikule auditooriumile. Putinil on VRDK-s võimalik välisele kuulajaskonnale otse ja avameelselt arvamust avaldades formuleerida publiku suhtumist Venemaa poliitikasse vastavalt oma huvidele efektiivsemalt kui meedia vahendusel. Vaadeldav periood on seejuures 2004-2021, mis on valitud tuginedes ajavahemiku

sümbolistlikule elemendile. 2004 on VRDK asutamisaasta ja 2021. aasta sessioon toimub vahetult enne Ukraina täiemahulist invasiooni. Kuid relevantsete andmete hulk on tegelikkuses väiksem, kui vaadeldava perioodi aastate arv osutada võiks. 2004. ja 2005. aasta transkripte pole avalikustatud, mistõttu annab andmeanalüüs lakoonilise ülevaate Putini suveräänsuse retoorikast just klubi tegevuse algusaastatel. Varasem avalikustatud transkript pärineb aastast 2006, mis on empiiriliselt vaadeldava perioodi tegelik algus. Ajavahemikul 2008-2011 oli Venemaa president ja tulenevalt klubis esineja Dmitri Medvedev (originaalis: *Дмитрий Анатольевич Медведев*), seega selle ajavahemiku transkripte üksikasjalikult ei käsitleta. Siiski andmeanalüüsi etappide sujuva ülemineku tarbeks mainitakse Dmitri Medvedevi (edaspidi Medvedev) suveräänsuse retoorika kasutust ainult aastal 2008, sest 2009. aasta transkripti sisu on uurimisprobleemi valguses irrelevantne ning 2010. ja 2011. aastate transkriptidele ei õnnestunud autoril ligi pääseda. 2012. aasta transkripti sisu on uurimisprobleemiga seoses irrelevantne, seega kasutatakse samal aastal klubi foorumis avalikustatud Putini välispoliitika teemalist arvamuskäsitlust. 2018. aasta transkriptis puudub avakõne, mistõttu käsitletakse ainult interaktiivsest arutelust avalduvat retoorikat. Valim koosneb kokku 12 transkriptist. Transkriptide inglise keelde tõlgitud originaalversioonid on kättesaadavad Valdai Rahvusvahelise Diskussiooni Klubi (<https://valdaiclub.com/>) ja Venemaa Presidendi (<http://en.kremlin.ru/>) kodulehekülgedelt.

Autori hinnangul on valitud andmed uurimisprobleemi lahendamiseks mitmel põhjusel asjakohased. Esiteks esineb Putin klubis vaadeldava perioodi jooksul üldiselt igal aastal, mistõttu on võimalik retoorika arengut kronoloogiliselt jälgida. Teiseks toimuvad vaadeldaval ajavahemikul Venemaa tegevused seoses Ukrainaga nagu Krimmi anneksioon, Donbassi sõda ja Ukraina täiemahuliseks invasiooniks ettevalmistav mobilisatsioon, samuti üldiselt Venemaa välispoliitikat puudutavad sündmused. Mainitud toimingud ja sündmused potentsiaalselt mõjutavad Putini suveräänsuse retoorika kasutust.

2.3 Andmeanalüüsi põhimõtted, tugevused ja nõrkused

Erinevalt tavapäraistest kvalitatiivse sisuanalüüsi sortidest ei kasutata empiirilist DA teostades kategoorilisi meetmeid üksikute sõnade või lausungite kodeerimiseks (Hodges, Kuper & Reeves, 2008: 570). Jälgitakse pigem sõnakasutuse temaatikat ja funktsiooni kasutades vestluse analüüsi (ing. “*conversation analysis*”) ja žanri analüüsi (ing. “*genre*”).

analysis”), mis annavad sõnakasutuse sotsiaalpoliitilisest kontekstist parema ülevaate, kui spetsiifilistest sõnadest või lausetest lähtuv analüüs (Hodges, Kuper & Reeves, 2008: 570). Antud uurimistöös analüüsitakse interaktiivseid arutelusid ja kõnesid ning kategooriliste meetmete alternatiivina rakendatakse andmete analüüsimisel manuaalset lähenemist. See tähendab, et tekstides tuvastatakse retoorika sõnaline esinemine ning lisaks kontseptsiooni käsitlesele uuritakse ka retoorikale eelnevat ja järgnevat konteksti. Manuaalne lähenemine aitab tuvastada ka need tekstiosad, kus suveräänsuse mõiste sõnaliselt ei esine, kuid kontekst viitab sisuliselt retoorika kasutusele. Taolise meetme kasutamine annab antud diskursusest põhjaliku ja tervikliku ülevaate. Samuti on manuaalne lähenemine autori hinnangul õigustatud arvestades andmete objektiivselt väikest kogust.

DA meetodi kasutamine aitab seletada, kuidas ja miks keelekasutus funktsioneerib teatud olukorras või kontekstis ning aru saada valdkonnaspetsiifilistest probleemidest (Gee, 1999: 8). DA peamine nõrkus on analüütiku teksti tõlgenduse potentsiaalne subjektiivsus, mille tulemusel võivad analüütiku järeldused erineda teiste inimeste järeldustest (McLeod, 2024).

3. ANDMEANALÜÜS

Käesolevas peatükis esitatakse kvalitatiivse diskursuseanalüüsi tulemused. Andmeanalüüsi raames tuuakse välja Vladimir Putini välisriiklikule kuulajaskonnale suunatud riigi suveräänsuse retoorika olemus nii rahvusvahelises kui Venemaa kontekstis ning kuidas see ajajärguna on VRDK-s muutunud.

3.1 Suveräänsuse retoorika Medvedevi ametiaja eelsel perioodil (2006-2007)

Enne 2008. aastal alanud Dmitri Medvedevi presidentuuri ei olnud suveräänsuse retoorika silmapaistvalt tihe element Putini VRDK kõnede ja arutelude diskursuses. 2006. aastal keskendus klubi temaatika Venemaa osalusele ja positsioonile globaalse energia küsimustes ning 2007. aastal riigi religioossetele suhetele (*President of Russia*). Siiski presidendi ja osaliste vahel toimunud interaktiivse arutelu käigus avaldus kaks olulist elementi Putini suveräänsuse retoorikas: kontseptsiooni definitsioon ja tähtsus Venemaa jaoks.

Suveräänsuse definitsioon tõusetus, kui Putin vastas klubis osalenu küsimusele suveräänse demokraatia teemal. Suveräänne demokraatia (originaalis: *суверенная демократия*) on termin, mida kasutas esmakordselt Venemaa presidendi administratsiooni esimene asetäitja Vladislav Surkov (1999-2011) 2006. aastal. Kontseptsiooni peetakse oluliseks modernset ja postsovjetistliku Venemaa poliitikat iseloomustavaks teguriks. Suveräänne demokraatia on tähenduselt Venemaa alternatiivne demokraatlik valitsemisvorm, mis erineb traditsioonilisest Lääne liberalistlikust demokraatiast (Fisher, 2014: 1). Kontseptsioon näeb ette, et Venemaa on demokraatlik ning selle asjaolu välisriikide poolne kaheldavus viitab Kremli vaates tahtmatule sekkumisele Venemaa siseasjadesse (Fisher, 2014: 1). Kuigi Putin detailset analüüsi termini kohta ei pakkunud ja kontseptsiooniga ennast seostada ei soovinud, eristas ta “suveräänsuse” ja “demokraatia” mõistet. Demokraatia on viis kuidas organiseerida ühiskonda ja riiki sisemiselt ning suveräänsus on riigi välimine aspekt, mis määratleb maailmas riigi positsiooni ja võimekuse teostada sise- ja välispoliitikat ilma välise võimu sekkumiseta (Putin, 2006). Järgmisel aastal esinedes lisas ta, et suveräänsus määrab Venemaa ja välismaailma vahelise suhtluse kvaliteedi (Putin, 2007). Seega suveräänsus tähendab Putini definitsiooni kohaselt Venemaa positsiooni rahvusvahelises korras ja võimekust toimida

välise võimu sekkumiseta. Nende tingimuste praktiline võimalikkus määrab ühtlasi riigi ja välismaailma vahelise suhtluse kvaliteedi.

“Sovereignty is therefore something very precious today, something exclusive, you could even say. Russia cannot exist without defending its sovereignty. Russia will either be independent and sovereign or will most likely not exist at all.” (Putin, 2007)

Putini sõnul on suveräänsus Venemaa jaoks eksistentsiaalse tähtsusega. Kui Venemaa ei suuda seda kaitsta, lakkab riik tõenäoliselt eksisteerimast. Seetõttu on Putini vaates suveräänsuse kaitse prioriteetne. Kuigi suveräänsus on traditsiooniliselt olnud IR määratlev kontseptsioon, leiab Putin, et see on tänapäeval olemuselt hoopis eksklusiivne ja väärtuslik. Ta näeb suveräänsust kui privileegi.

“Frankly speaking, there are not so many countries in the world today that have the good fortune to say they are sovereign. You can count them on your fingers: China, India, Russia and a few other countries. All other countries are to a large extent dependent either on each other or on bloc leaders. This is not a very pleasing situation, but it is my deep conviction that this is the reality today.” (Putin, 2007)

Putini vaates on suveräänsus privileeg, mis on omane lisaks Venemaale vaid loetud riikidele. Nimeliselt on välja toodud Hiina ja India, mis on tänapäevani Venemaa olulised koostööpartnerid, ning vihjatud on anonüümselt veel mõnele riigile. Kuid suveräänsuse privileeg peaks olema omane ka teistele riikidele. Ülejäänud riigid olid vähemalt 2007. aastal tema sõnul kas üksikeisest või kollektiivsete võimustruktuuride juhtidest sõltuvad, mitte eraldi otsustusvõimelised. Seetõttu pole need riigid ka suveräänsed. Taoline reaalsus on Putini jaoks ebameeldiv, mis annab alust eeldada, et presidendi ambitsioon on tulevikus esile tuua riigi suveräänsuse tähtsus IR-süsteemis.

VRDK algusaastatel ehk Dmitri Medvedevi presidentuuri eelsel perioodil puudub paralleelselt nii suveräänsuse retoorika silma- kui läbipaistvus. Suveräänsus pole sel perioodil tihe retoorika, mistõttu on kontseptsiooni roll Putini diskursuses hägune, kuid sellegipoolest väljenduvad mitu olulist elementi. Esiteks määratleb Putin suveräänsuse definitsiooni, mis üldises tähenduses seostub riigi positsiooniga ja võimekusega teostada sise- ja välispoliitikat ilma välise võimu sekkumiseta. Üldise definitsiooni praktiline võimalikkus määratleb

omakorda Venemaa ja välismaailma suhtluse kvaliteedi. Teiseks esineb viide suveräänsuse rahvusvahelisele olemusele. Kuigi traditsiooniliselt on suveräänsus IR toimimise alus, on Putini sõnul tegemist tänapäeval eksklusiivse väärtusega, mis tagab Venemaale eksistentsi ja võimu olla iseseisev. Suveräänsust omavad vaid vähesed riigid maailmas ja kontseptsiooni mittetäielikkuse või puudumise mõistab Putin hukka. Kuid samaaegselt leiab ta, et riikide suveräänsuse puudumine on globaalset korda negatiivselt iseloomustav aspekt, mistõttu väljendub presidendi ambitsioon riigi suveräänsuse olulisust tulevikus adresseerida.

3.2 Medvedevi ametiaeg (2008-2011)

Perioodil 2008-2011 esines Putini asemel klubis tollaegne president Dmitri Medvedev. Tulenevalt asjaolust, et uurimisprobleem keskendub just Putini kasutatavale retoorikale, ei käsitleta üksikasjalikult Medvedevi sõnavõtte. Medvedevi diskursuses esines suveräänsuse retoorika kasutus analüüsi tarbeks lakooniliselt, kuid 2008. aastal viitas ta sarnasele aspektile, millele rõhus Putin 2007. aastal. Retoorika puudutab just kollektiivse võimustruktuuri negatiivset mõju riikidele, viidates seejuures Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsiooni (edaspidi NATO). Ta leidis, et NATO tagab liikmelisuse riikidele, kes m.h. vastanduvad Venemaale (Medvedev, 2008). Taoline kriteerium aga võimendab Medvedevi sõnul (2008) riikide, spetsiifiliselt Ukraina sisepoliitilist lõhestumist. Antud väite näol käsitleb Medvedev NATO-t Ukraina siseriikliku korda lõhestavat tegurit ning mõistab sellise hoiaku hukka. Antud sõnavõtu kohaselt kujutab NATO oma ühinemisprotsessi poolest ohtu Venemaa suveräänsusele, kuid paralleelselt käsitletakse siinkohal ka Ukraina suveräänsust, täpsemalt selle kaitset, mis Putini diskursuses enne Medvedevi ametiaega ei väljendunud.

3.3 Esimene sõnavõtt alates Medvedevi eelsest perioodist (2012)

2012. aasta veebruaris, vaid mõned kuud enne presidendi teise ametiaja algust, avalikustati VRDK foorumis Putini arvamuskäsitlus Venemaa välispoliitikast. Artiklis käsitleb Putin Venemaa välispoliitilisi väljakutseid, s.h. rõhutades suveräänsuse väärtuslikkust.

“The recent series of armed conflicts started under the pretext of humanitarian aims is undermining the time-honored principle of state sovereignty, creating a moral and legal void in the practice of international relations.” (Putin, 2012)

Meenutades Medvedevi eelse perioodi retoorika kasutust oli suveräänsus Putini vaates lisaks Venemaale vaid loetud riikidele omane privileeg. Kuid sõnavõtust oli võimalik järeldada, et suveräänsus võiks olla reaalsuses omane kõikidele riikidele. Vihjates Araabia kevade sündmustele on riigi suveräänsus aga “ajastutruu” printsiip, mida õõnestavad humanitaarsed eesmärgid, täpsemini nende ettekäändel alustatud sõjalised konfliktid. Seejuures tekib moraalne ja juriidiline tühimik IR praktikas. Medvedevi presidentuuri eelsel perioodil käsitles Putin suveräänsust kui eksklusiivset privileegi, mida omavad vaid vähesed riigid. Kuid antud väite põhjal põhjustab riigi suveräänsuse õõnestus IR lõhenemise. Seega Putini sõnakasutus viitab asjaolule, et suveräänsusel on fundamentaalne roll IR toimimisel. Medvedevi ametiaja eelsel perioodi sõnavõtu põhjal oli võimalik järeldada, et Putinil oli ambitsioon tulevikus levitada suveräänsuse olulisust. Tuleb välja, et reaalsuses on riigi suveräänsuse roll Putini vaates fundamentaalselt tähtis, et seejuures humanitaarsete eesmärkide aspekt rikub seda. Peamiselt räägib ta siinkohal inimõigustest:

“It is often said that human rights override state sovereignty. This is undoubtedly true - crimes against humanity must be punished by the International Court. However, when state sovereignty is too easily violated in the name of this provision, when human rights are protected from abroad and on a selective basis, and when the same rights of a population are trampled underfoot in the process of such "protection," including the most basic and sacred right - the right to one's life - these actions cannot be considered a noble mission but rather outright demagogy.” (Putin, 2012)

Putin toetab inimõigusi ja leiab, et inimõiguste tagamine on globaalse poliitika üks peamiseid tegevusalasid (Putin, 2013). Samuti antud kontekstis nõustub ta inimkonna vastaste kuritegude karistatusega Rahvusvahelises Kohtus. Kuid tema vaates kehtivad inimõigused riigi suveräänsust austavuse piires. Putini ideoloogia kohaselt on inimõiguste tagamine aktsepteeritav kolmel eeldusel: riigi suveräänsust seejuures kergekäeliselt ei rikuta; sekkumine toimub universaalselt ja mitte valitud juhtumite puhul; sekkumisel ei satu reaalsed tegevused inimõigustega vastuollu. Vastasel juhul kaotab inimõiguste funktsioon oma usaldusvääruse. Nimeliselt käsitleb ta riigi siseafääridesse sekkumist humanitaarsetel

eesmärkidel Süüria kontekstis. Ta viitab 2010. aastate alguses alanud revolutsioonile autoritaarsele Assaadide dünastia vastu, mida on avalikult toetanud muu hulgas EL ja Ameerika Ühendriigid (edaspidi USA).

“The international community must work to achieve an internal Syrian reconciliation. It is important to achieve an early end to the violence no matter what the source, and to initiate a national dialogue - without preconditions or foreign interference and with due respect for the country's sovereignty.” (Putin, 2012)

Suveräänsuse retoorika on selgemalt käsitletud rohkem rahvusvahelise normi kui privileegina. Putin kaitseb Süüria suveräänsust ja nõuab olukorrale rahvusvahelise kommuuni poolt lahendust, mis hõlmaks välisvõimude mittesekkumist ja riigi suveräänsuse austamist. Nende sündmuste raames kasutasid Venemaa ja Hiina ÜRO Julgeolekunõukogu alaliste liikmetena vetoõigust, et vastanduda resolutsioonile sekkuda Süüria sisekonflikti:

“Sadder but wiser, we oppose the adoption of UN Security Council resolutions that may be interpreted as a signal to armed interference in Syria's domestic development. Guided by this consistent approach in early February, Russia and China prevented the adoption of an ambiguous resolution that would have encouraged one side of this domestic conflict to resort to violence.” (Putin, 2012)

Oluline on siinkohal tähelepanu osutada Venemaa enda huvidele. Esiteks, nagu eespool mainitud, on vetoõiguse rakendamise kaasosaline Hiina Venemaa lähedane koostööpartner. Teiseks olid Venemaal nii enne kui pärast 2011. aastal alanud Süüria kodusõda spetsiifiliselt Assaadide dünastia valitsetud riigiga sõbralikud ja strateegilised suhted. Seega Süüria kontekstis kajastuv suveräänsuse retoorika viitab potentsiaalselt kontseptsiooni kallutatusele Putini diskursuses. Putin määratleb Süüriat kui suveräänses riiki, sest riikidel on vastastikune koostöö huvi. Medvedevi presidentuuri eelsel perioodil oli Putini suveräänsuse retoorika olemus seotud privileegiga, tõdedes, et tegelikkuses peaks olema riigi suveräänsus omane kõikidele riikidele ehk rahvusvaheline norm. 2012. aasta sõnavõtu põhjal võib järeldada, et riigi suveräänsusel on Putini retoorikas rahvusvahelise normi roll, mis tulevikus süveneb veelgi.

3.4 Krimmi anneksiooni eelne retoorika (2013)

Pärast Medvedevi ametiaja lõppu, kui algas Putini teine ametiaeg, muutus ta taas vokaalseks ja jätkas klubis esinemist. 2013. ilmus suveräänsuse retoorika uuesti füüsilise auditooriumi ees päevakorda:

“A spontaneously constructed state and society does not work, and neither does mechanically copying other countries’ experiences. Such primitive borrowing and attempts to civilize Russia from abroad were not accepted by an absolute majority of our people. This is because the desire for independence and sovereignty in spiritual, ideological and foreign policy spheres is an integral part of our national character.”
(Putin, 2013)

Sarnaselt Medvedevi eelsele perioodile rõhutab Putin suveräänsuse tähtsust Venemaa puhul ja toob esile asjaolu, et iha suveräänsuse järele on osa Venemaa identiteedist, mis viitab asjaolule, et suveräänsus on jätkuvalt Venemaa jaoks eksistentsiaalselt väärtuslik. Siinkohal on aga hakanud suveräänsuse valguses ilmuma maailmakorraga vastandamisega seotud retoorika. Putini sõnul on Venemaa suveräänne riik, kes väärtustab oma ajaloolist pärandit. Seejuures pole välisvõimude mõjuavaldus aktsepteeritav:

“Russia’s sovereignty, independence and territorial integrity are unconditional. These are red lines no one is allowed to cross.” (Putin, 2013)

Putin kaitseb Venemaa suveräänsust ja teeb seda agressiivselt. Ta portreerib välist maailmakorda suveräänsust ohustava tegurina, mis viitab eksklusiivse privileegi tähendusele. Ta leiab, et mitmed riigid, peamiselt Läänest, vastanduvad oma tsivilisatsiooni juurte ja väärtustele ja püüavad elustada unipolaarset maailmakorra (Putin, 2013). Venemaa Putin ei toeta unipolaarsust, sest taoline maailmakord hägustab rahvusvahelist õigust ja riikliku suveräänsust, millest tulenevalt kaob suveräänsete riikide vajalikkus:

“At the same time we see attempts to somehow revive a standardised model of a unipolar world and to blur the institutions of international law and national sovereignty. Such a unipolar, standardised world does not require sovereign states; it

requires vassals. In a historical sense this amounts to a rejection of one's own identity, of the God-given diversity of the world.” (Putin, 2013)

Vähemalt 2007. aastal oli Putini sõnul suveräänsus privileeg, mida omasid täielikult ainult loetud riigid. Suveräänsuse eksklusiivsus tähendas toona privileegi otsustada ja toimida vastavalt enda huvidele. 2013. aastal seostub suveräänsus Venemaa jaoks samuti otsustusvõimelisusega ja tegutsemisvabadusega. Kuid nüüd vihjab Putin selgelt rahvusvahelise korra ümberkujundamisele, mis tagaks suveräänsuse kui õiguse või normi kõikidele riikidele. Rahvusvaheline õigus on loomult rahvusvaheliste normide kogum, mille järgimine aitab arvestada riikide vastastikuste huvidega. Seda printsiipi taotleb ka suveräänsus.

“Russia agrees with those who believe that key decisions should be worked out on a collective basis, rather than at the discretion of and in the interests of certain countries or groups of countries. Russia believes that international law, not the right of the strong, must apply. And we believe that every country, every nation is not exceptional, but unique, original and benefits from equal rights, including the right to independently choose their own development path.” (Putin, 2013)

Putini leiab, et igal riigil on õigus valida oma arengutee. Kuid ainult juhul, kui seejuures riikidevahelised suhted soosivad Venemaad. Kuigi ta retoorikas vastandub kindlate riikide huvide järgi toimimisele, ning toetab laialdasemat kollektiivset koostööd ja riikide vaba valikut edasises arengus, on praktikas toimuv tunduvalt erinev. See asjaolu puudutab eelkõige Venemaa naaberriike. 21. sajand töötab Putini sõnul tulla mastaapsete geopoliitiliste ja valdkonnaspetsiifiliste muutuste aeg, mistõttu on Venemaa prioriteet integreeruda oma naabritega (Putin, 2013). Silmapaistev naaberriik integratsiooniprotsessis on Ukraina.

“Of course, the Ukrainian people, the Ukrainian culture and the Ukrainian language have wonderful features that make up the identity of the Ukrainian nation. And we not only respect it, but moreover, I, for one, really love it, I like all of it. It is part of our greater Russian, or Russian-Ukrainian, world. But history has unfolded in such a way that today, this territory is an independent state, and we respect that.” (Putin, 2013)

Putin kinnitas veel 2013. aastal, et Ukrainal on oma identiteet. Ukraina identiteet koosneb oma etnilisest rahvast, kultuurist ja keelest, mille üle Putin väljendas isegi meeldivust. Kuigi Ukraina ja Venemaa jagavad rahvuslike, kultuurilisi ja keelelisi sarnasusi, ning Putini sõnul on Ukraina identiteet osa terviklikust vene tsivilisatsioonist, tunnustab ja austab ta Ukrainat kui iseseisvat riiki.

“Let me reiterate: today, Ukraine is an independent state, and we respect that fact. Naturally, selecting priorities and selecting allies is the national, sovereign right of the Ukrainian people and the legitimate Ukrainian government.” (Putin, 2013)

Putini hinnangul on Ukrainal lisaks sellele, et see on iseseisev ja suveräänne riik, õigus valida endale ka liitlasi ja üldiselt õigus omal äranägemisel valida oma arengutee. Kuid Ukraina ambitsioon ühineda EL-ga on vastuolus Venemaa huvidega. Putini sõnul tekib Ukraina ühendusega ühinemisel Venemaal majanduslik probleem, eeskätt potentsiaalne riigis toodetud kaupade ülekaal Venemaa turgudel:

“But what is our problem? If import duties are further reduced in Ukraine, then good quality and cheap European goods will make their way there. They will squeeze products of Ukrainian origin out of the domestic market, pushing them where? Towards us. This creates problems. We are therefore warning in advance and saying: we understand all this, it’s your choice, go ahead if you want to, but keep in mind that we will somehow have to protect our market and introduce protectionist measures. We are saying this openly and in advance, so that afterwards you will not accuse us of interfering with anyone or questioning another country’s sovereign right to decide in favour of the EU.” (Putin, 2013)

Siinkohal on asjakohane meenutada Venemaa suveräänsuse loomust, mis on Putini sõnul tingimusteta. Kuid lähtuvalt Venemaa huvidest on Ukraina suveräänsus tingimuslik. Kui Ukraina otsustab ühineda EL-ga, mis potentsiaalselt avaldab negatiivset mõju Venemaa majandusele, on Venemaa sunnitud olukorda sekkuma. Seetõttu on Putini sõnul Venemaa turgude ja tulenevalt suveräänsuse kaitse õigustatud. Putin leiab, et riigi suveräänsus on rahvusvaheline norm ja IR süsteem peaks koosnema suveräänsetest riikidest. Kuid tasub meenutada, et suveräänsus on Venemaa jaoks eksistentsiaalse väärtus, mille austamist Putin

nõuab. Seega vastavalt iseenda huvide kaitsele on Venemaal justkui eksklusiivne privileeg näidata, et suveräänse riigina on Venemaal õigus määratleda teise riigi suveräänsuse staatust ja vajadusel sekkuda, mis reaalsuses Krimmi anneksiooni näol tähendas Ukraina suveräänsuse rikkumist.

3.5 Krimmi anneksiooni järgne retoorika (2014-2015)

Ukraina sõda algas 27. veebruaril 2014. aastal, kui Venemaa okupeeris ja 18. märtsiks annekteeris Krimmi poolsaare. Anneksioon eskaleerus sama aasta aprillis puhkenud Donbassi sõjani ning seejärel 2022. aastal Venemaa algatatud täiemahulise invasioonini Ukrainas. Ligi kümnendi kestnud konflikt on üks ohvriterohkemaid 21. sajandil, kuid lisaks laastavusele tekitab sõda ka rahvusvahelises korras ebastabiilsust. Putini ambitsioon on sarnaselt Krimmi anneksiooni eelsele perioodile jätkuvalt maailmakorda ümber kujundada. Ta süüdistab unipolaarset korda ebapädevuses lahendada globaalseid probleeme:

“Colleagues, this period of unipolar domination has convincingly demonstrated that having only one power centre does not make global processes more manageable. On the contrary, this kind of unstable construction has shown its inability to fight the real threats such as regional conflicts, terrorism, drug trafficking, religious fanaticism, chauvinism and neo-Nazism.” (Putin, 2014)

Vastandudes unipolaarsusele toetab ta multilateraalsete mehhanismide rakendamist ehk kollektiivset koostööd. Kuid viisil, et rahvusvahelise kommuuni tegevuse ja riikide suveräänsuse vahel säiliks lahusus. Suveräänsuse säilitamine on tema sõnul esmatähtis globaalse stabiilsuse tugevdamisel ja kollektiivselt osa ka rahvusvahelisest õigusest.

“We must clearly identify where unilateral actions end and we need to apply multilateral mechanisms, and as part of improving the effectiveness of international law, we must resolve the dilemma between the actions by international community to ensure security and human rights and the principle of national sovereignty and non-interference in the internal affairs of any state. /.../ The issue of maintaining sovereignty becomes almost paramount in maintaining and strengthening global stability.” (Putin, 2014)

Putin vihjab antud sõnavõtu põhjal suveräänsusele taas kui rahvusvahelisele normile. Ta on kindel, et riikide suveräänsuse säilitamine tagab globaalse stabiilsuse ja levitab seda arusaama. Euroopa toimib vastupidiselt suveräänsuse kontseptsioonile, kus on aktuaalne teiste riikide poliitika dikteerimine (Putin, 2014). Kuid eeskujulikud on suveräänsuse säilitamisel Aasia riigid:

“You can draw them in now and force them to do some things, but this cannot continue forever, and certainly not in Asia – especially not in Asia. There are countries there that truly – there are few such nations in the world – that really command their sovereignty. They treasure it and won’t let anybody near it.” (Putin, 2014)

Ta leiab, et sarnaselt kindlatele Aasia riikidele peaks taoline, suveräänsust väärtustav süsteem toimima ka rahvusvahelises korras. Ukraina sõda töötab aga praktikas Putini retoorikale vastu. Krimmi poolsaar on ajalooliselt kuulunud küll Venemaa riigi eelkäijate valdusesse. Kuid 1954. aastal loovutas NSV Liit maatüki Ukraina Nõukogude Sotsialistlikule Vabariigile, mis taasiseseisvus Ukraina riigiks. Kuni 2014. aastani kuulus poolsaar Ukraina territooriumi koosseisu, mida Putin isiklikult tunnustas ning Ukraina riigi suveräänsust tunnustas president samuti ka pärast sõja algust (Putin, 2014). Kuid sellegipoolest rikkus Venemaa Ukraina suveräänsust.

“The allegations and statements that Russia is trying to establish some sort of empire, encroaching on the sovereignty of its neighbours, are groundless. Russia does not need any kind of special, exclusive place in the world – I want to emphasise this. While respecting the interests of others, we simply want for our own interests to be taken into account and for our position to be respected.” (Putin, 2014)

Putini sõnul puuduvad Venemaal NSV Liidule sarnanevad imperialistlikud ambitsioonid, mis välismaailma vaates ajendas riiki Ukraina suveräänsust rikkuma. Kuid konfliktis mängib olulist rolli Krimmi anneksiooni eelsel perioodil mainitud Venemaa huvi, mida Ukraina kas teadlikult või mitte ei austanud. Seega ilmub nähtavale suveräänsuse kontseptsiooni tingimuslikkus Putini diskursuses. Suveräänsus on Putini vaates rahvusvahelisel tasandil norm või õigus eeldusel, et subjektriigi huvid ei satu vastuollu Venemaa huvidega. Seda asjaolu illustreerib ka Putini sõnakasutus Ukraina sisepoliitika teemal. Ta viitab Ukraina

2004. aasta presidendivalimistele, ja kritiseerib Lääne toetatud Viktor Justsenko võidu legitiimsust, kes edestas venemeelset Viktor Janukovõtšit (edaspidi Janukovõtš). Nimelt selgus võitja valimistulemuste võltsimise kahtlusel alles läbi kolmanda hääletusvooru, mis Putini sõnul on vastuolus Ukraina põhiseadusega (Putin, 2015).

“This is simply chaos. They did it once, and then did it again in even more flagrant form with the change of regime and coup d’état that took place in Ukraine not so long ago. Russia’s position is not that we oppose the Ukrainian people’s choice. /.../ But we oppose this method of changing the government. It is not a good method anywhere in the world, but it is completely unacceptable in the post-Soviet region, where, to be frank, many former Soviet republics do not yet have traditions of statehood and have not yet developed stable political systems. In this context, we need to take great care of what we do have and help it to develop.” (Putin, 2015)

Esimesena väljendub Putini sõnakasutuses Venemaa huvide kaitsmine. Janukovõtš oli poliitiliselt lähedane Venemaaga, kes eelistas suhteid riigiga EL-le. Krimmi invasioon algas vaid loetud päevad pärast Janukovõtši kõrvaldamist presidendi ametikohalt. Teiseks rõhutab Putin, et postsovetistlikes riikides, spetsiifiliselt Ukrainas, puuduvad riikluse traditsioonid ja stabiilsed poliitilised süsteemid pole seal veel välja arenenud. Seega ta leiab, et Venemaal on kohustus panustada nende riikide arengusse, mis tähendab nende riikide siseasjadesse sekkumist.

Nii Krimmi anneksiooni eel kui järel näis suveräänsus Putini diskursuses olevat rahvusvaheline norm, kuid seejuures tingimusliku loomuga. Putin toonitab, et riikide suveräänsusesse ei tohiks sekkuda, viidates seejuures multipolaarsele maailmakorrale vajalikkusele. Ukraina sõda on aga vastuolus Putini retoorikaga. Kui subjektriigi huvid ei samastu Venemaa huvidega, on Putini vaates Venemaal õigus sekkuda teise riigi suveräänsusesse omaenda suveräänsuse kaitsmiseks. Kuid Ukraina sõja näitel näeb Putin samuti Venemaad kui rahvusvahelise korra garanti. Venemaal on kohustus sekkuda spetsiifiliselt endiste NSV Liidu liikmesriikide tegevusse, et arendada riiklust ja stabiilset poliitilist süsteemi. Seega ühest küljest on Venemaa Putini vaates nii suveräänsuse kontseptsiooni kaitsja ja rahvusvahelise korra stabiilsuse tagaja, kuid teisest küljest rikutakse teise riigi suveräänsust just enda suveräänsuse kaitseks.

3.6 Vaheperioodi retoorika ja ÜRO (2016-2019)

Pärast Ukraina sõja algust näeb Putin suveräänsust jätkuvalt kui IR süsteemi keskset kontseptsiooni. Ta leiab, et suveräänsuse austamine ja rakendamine tagab IR-s rahu ja poliitilise stabiilsuse nii riiklikul kui rahvusvahelisel tasandil.

“We have no doubt that sovereignty is the central notion of the entire system of international relations. Respect for it and its consolidation will help underwrite peace and stability both at the national and international levels.” (Putin, 2016)

Meenutades 2007. aastat, oli suveräänsus Putini diskursuses vaid üksikutele riikidele omane privileeg. 2016. aastal sõnas ta aga selgelt, et suveräänsus on kahtlemata kogu IR süsteemi alus. Putini käsitleb selgelt suveräänsust kui normi, mis peaks olema omane igale riigile sõltumata selle suurusel. Tulenevalt suveräänsetest riikidest rahvusvahelised suhted stabiilsemad:

“Let me reiterate: truly mutually respectful, pragmatic and consequently solid relations can only be built between independent and sovereign states.” (Putin, 2019)

Nagu ta varasemalt on maininud, tuleneb suveräänsetest riikidest koosneva reaalsuse võimalikkus maailmakorra multipolariseerimisest - Lääne globaalse hegemoonia lõppemisest. Putini suveräänsusega seotud diskursuses hakkab ilmema ÜRO roll. Kuigi Putin kritiseerib Lääne tegevust, siis vaatamata mitmete resolutsioonidele vastandumisele, toetab ta üldjoones ÜRO olemasolu ja funktsioone. Ta leiab, et ÜRO loodud universaalsete reeglite toimel on võimalik koordineerida riikide tegevust seejuures nende suveräänsust säilitades.

“Today it is the United Nations that continues to remain an agency that is unparalleled in representativeness and universality, a unique venue for equitable dialogue. Its universal rules are necessary for including as many countries as possible in economic and humanitarian integration, guaranteeing their political responsibility and working to coordinate their actions while also preserving their sovereignty and development models.” (Putin, 2016)

Venemaa on ÜRO Julgeolekunõukogu üks viiest alalisest liikmest. Arvestades nii vetoõiguse kui otsustamisvõimu olemasolu on riigil vastavad eeldused maailmakorra ümber kujundamisel, mis on Putini ambitsioon. Putin käsitleb suveräänsust kui vajalikku globaalset korda dikteerivat kontseptsiooni, mis tagab riikide otsustusvõimelisuse ja võimekuse käituda vastavalt enda huvidele. See on üks spekulatiivne argument, miks Putin peab organisatsiooni funktsiooni tähtsaks. Illustreeriv näide on siinkohal ka Putini sõnakasutus seoses ÜRO kehtestatud Põhja-Korea tuumarelva katsetuste vastaste resolutsioonidega.

“Yes, we unequivocally condemn the nuclear tests conducted by the DPRK and fully comply with the UN Security Council resolutions concerning North Korea. /.../ However, this problem can, of course, only be resolved through dialogue. We should not drive North Korea into a corner; threaten force, stoop to unabashed rudeness or invective. Whether someone likes or dislikes the North Korean regime, we must not forget that the Democratic People's Republic of Korea is a sovereign state.” (Putin, 2017)

Põhja-Korea on Putini vaates suveräänne riik, mille tegevusse ei tohiks rahvusvaheline kommuun, eesotsas ÜRO Julgeolekunõukogu sekkuda. Alalise liikmena on Putinil võimalik Venemaad portreerida kui suveräänsuse kontseptsiooni etendajana. Seejuures on aga Põhja-Korea Venemaa strateegiline koostööpartner, mistõttu ilmub taas nähtavale ka suveräänsuse käsitlemise tingimuslikkus Putini diskursuses vastavalt Venemaa huvidele.

Vaadeldaval etapil on Putini suveräänsuse retoorika korduv. Tihedalt on rõhutatud kontseptsiooni fundamentaalsust rahvusvahelises korras ning ÜRO funktsiooni olulisust sellise reaalsuse saavutamisel. Kuid 2017. aastal näeb ta Venemaad kui endiste NSV Liidu liikmesriikidele suveräänsuse võimaldajat.

“When the Soviet Union collapsed, Russia voluntarily gave all these territories away. We voluntarily agreed that all former Soviet republics would become independent states. We never even thought about taking anything from anyone or dividing things, do not forget this – we did it of our own accord. And we do not want to now, either. We want to have a neighbouring country that is friendly to us.” (Putin, 2017)

Siinkohal ei maini Putin mitte ainult endistele NSV Liidu riikidele suveräänsuse võimaldamist vaid ta rõhutab, et Venemaal puudub huvi nendelt riikidelt suveräänsuse ära võtmiseks. Samuti käsitleb ta taaskord Ukraina suveräänsuse rikkumist tulenevalt riigi ja EU vaheliste suhete vastuolulisust Venemaa huvidega (Putin, 2017). Siinkohal on oluline taas meenutada antud ja Deyermondi uurimistöö eripära. Nagu eelnevalt mainitud, on Deyermondi töös Putini suveräänsuse retoorika kasutusel vastavalt postsovjetistliku või selle regiooni väliste riikide käsitlemisel. Kuid antud vaheetapil väljendub Putini VRDK retoorikast, et suveräänsuse rakendamine on pelgalt seotud Venemaa huvidega olenemata piirkonnast.

Samuti on alates Medvedevi ametiaja ja Krimmi anneksiooni eelsest perioodist taas esile ilmunud Putini suveräänsuse retoorika kasutus patriootlikus võtmes. Ta meenutab Venemaa suveräänsuse ja iseseisvuse väärtustamist, mis on omane riigi ajaloole ja eelkäijatele, ning rõhutab rahva tahet riiki kaitsta.

“Given our territory, our defence system, and our people that are ready to fight for independence and sovereignty — the willingness of our men and women to give up their lives for their country is not common among all nations. /.../ We are not going anywhere, we have a vast territory, and we do not need anything from anyone. But we value our sovereignty and independence. It has always been this way, at all times in the history of our state.” (Putin, 2018)

2016-2019. aastatel meenutab Putin alates Medvedevi ametiaja ja Krimmi anneksiooni eelsest perioodist auditooriumile taas suveräänsuse väärtuslikust Venemaa eksistentsis ja selle kaitse vajalikkust, mis viitab privileegi välja näitamisele. Rahvusvahelises kontekstis on suveräänsus selgelt IR süsteemi alus ning Putin käsitleb Venemaad kui taolise maailmakorra tagajat. Suveräänsuse retoorika on taas seotud Venemaa huvidega. Ühest küljest on suveräänsus Putini tõlgenduse kohaselt rahvusvaheline norm, mida on nii Venemaal kui teistel riikidel õigus omada. Samaaegselt on kontseptsioon jätkuvalt tingimuslik ja funktsioneerib juhtudel, kui Venemaa huvid on tagatud. Huvide tagamise motiivi illustreerib tungiv vajadus NSV Liidu liikmesriikide, peamiselt Ukraina, poliitilisele korrale tähelepanu pöörata ja ÜRO alaline liikmelisus, mille abil on Venemaal võimalik tagada multipolaarne maailmakord, kus Venemaa huvidega seotud riigid on määratletud suveräänsetena.

3.7 Ukraina invasiooni eelne retoorika (2020-2021)

Ukraina invasiooni eelsel perioodil on esmalt aktuaalne Venemaa põhiseaduslik reform, mis võimaldab Putinil jätkata ametiaega ka pärast 2024. aastat. Dialoogist VRDK moderaatori Fyodor Lukyanoviga (originaalis: *Фёдор Александрович Лукьянов*) avaldus Putini presidentuuri pikendamise põhjendus:

“No, it must definitely end one day, I am perfectly aware of that. And the changes in the Constitution you mentioned are aimed not only at granting the incumbent head of state the right to be elected in 2024 and later, but these amendments are basically aimed at reinforcing the sovereignty of the Russian Federation, outlining our development prospects and building up the fundamental constitutional foundation for progress in the economy, the social sphere and enhancing our sovereignty.” (Putin, 2020)

Putin väitis toona, et presidentuuri pikendus ei tulene isiklikest ambitsioonidest, vaid eesmärgist tagada Venemaa suveräänsus ja stabiilsus. Putin oli 2021. aasta seisuga hoidnud presidendi ametikohta ligi 18 aastat, mis ületab oluliselt kõigi teiste Venemaa Föderatsiooni presidentide ametiaja kestvust. Pika ametiaja tulemusel määratles Putin ennast kui Venemaa valitsejat, kellel on võimekus kindlustada Venemaa suveräänsus ja soovitud maailmakorda tagav roll ehk jätkata privileegi olemasolu. Seega on tal analoogne ambitsioon ka tulevikus. Tema vaates on suveräänsus jätkuvalt nii riiklikul kui rahvusvahelisel tasandil eksistentsiaalselt tähtis. Ta leiab, et tugev, vaba ja iseseisev tsiviilühiskond on olemuselt suveräänne, vastandudes seejuures olemasolevale maailmakorrale:

“A strong, free and independent civil society is nationally oriented and sovereign by definition. /.../ But it is a cultural phenomenon, a tradition of a particular country, not the product of some abstract “transnational mind” with other people's interests behind it.” (Putin, 2020)

Seejuures rõhub Putin asjaolule, et suveräänsus on pigem kindla riigi kultuurne nähtus ja traditsioon kui kollektiivne arusaam, kuhu kuuluvad ka teiste inimeste huvid. Ainult suveräänsed riigid suudavad efektiivselt reageerida probleemidele ja kodanike vajadustele ning seetõttu peaks rahvusvaheline kord arvestama riikide huve ja võimekusega (Putin, 2021). Taaskord viitab Putin multipolaarse maailmakorra ambitsioonile, mis põhineks

vastastikusel huvide austusel ja suveräänsusel, ning toonitab muutuste läbiviimise vajalikkust ehk modernsete suhete ülesehitamist:

“We understand everything perfectly well, but we need to change things. We are talking about a new world order, so these realities must be taken into account when building modern international relations, which must, of course, be based on consideration for each other's interests and mutual respect, and respect for sovereignty. I hope we can build our relations carefully and calmly, without destroying what has been created over previous decades, but while taking into account today's needs.” (Putin, 2020)

Lisaks suveräänsuse tagamise eesmärgile peab ta huvitaval määral suhete ülesehitamisel vajalikuks toimida ettevaatlikult ja rahumeelselt, et olemasolevat suhtlust säilitada. Ta rõhutab seejuures vajalikkust pöörata eraldi tähelepanu just NSV Liidu liikmesriikidele.

“I have told my colleagues many times that the post-Soviet countries should be treated with special attention, and we must carefully support these new sprouts of statehood. In no case should we be pressing advice or recommendations on them, and even more so, avoid any interference, because this will destroy the fragile, nascent institutions of sovereignty and statehood in those countries.” (Putin, 2020)

Kui riigil, põhiliselt endisel NSV Liidu liikmesriigil, puudub poliitiline stabiilsus, on Venemaa kohustatud “abistama”. Seejuures peaks abistamine toimuma rahumeelselt ja sekkumiseta. Putin käsitles 2021. aastal Ukrainat endiselt kui suveräänsel riiki, kes toimib vastavalt enda huvidele (Putin, 2021). Kuid Ukraina poliitiline seis ja NATO laienemine oli osutunud Putini sõnul ohuks Venemaale.

“We will wait and see what happens in Ukraine's political affairs in the near future. For our part, we are making every effort to improve these relations. But the threat you just spoke about — not even spoke about, only mentioned — is quite important to us. And you are right that formal NATO membership may never happen, but military expansion on the territory is already underway, and this really poses a threat to the Russian Federation, we are aware of this.” (Putin, 2021)

Antud sõnavõttude põhjal käsitleb Putin küll kindlat regiooni, täpsemalt postsovjettlikku. Kuid siinkohal märgib ta ära just spetsiifiliselt Ukraina eripära. Ukraina poliitiline olustik ja NATO laienemine on Putini sõnul vastuolus Venemaa huvidega ehk täpsemalt kujutab ohtu riigi suveräänsusele. Reaalsuses rikkus Venemaa Ukraina suveräänsust loetud kuud hiljem täiemahulise invasiooni näol.

Vaatlusperioodi viimases etapis rõhutas Putin peamiselt suveräänsetest riikidest koosneva maailmakorra loomise tähtsust ehk unipolarismile vastandumist, mida on ta rõhutanud selgelt vähemalt Krimmi anneksiooni eelsest perioodist alates. Suveräänsust on selgelt üldises võtmes käsitletud rahvusvaheline normina. Kuid Ukraina oli 2021. aastal NATO-ga liitumise lävel, mis omakorda kujutas Venemaa perspektiivist ohtu suveräänsusele. Seega loetud kuud hiljem, 2022. aasta veebruaris algas täiemahuline Ukraina invasioon, millega Putin ja Venemaa demonstreerisid sarnaselt 2014. aasta Krimmi anneksioonile oma suveräänsuse eksklusiivset privileegi ehk õigust sekkuda teise riigi suveräänsust oma suveräänsuse taotlusel.

4. ARUTELU

Bakalaureusetöö eesmärk on teadvustada Vladimir Putini suveräänsuse retoorika olemust ja selle arengut tema võimuloleku erinevates etappides Valdai Rahvusvahelise Diskussiooni Klubis. Uurimisprobleemiks on teise riigi suveräänsuse rikkumine oma suveräänsuse taotlemisel. Käesolevaga otsiti vastust kahele uurimisküsimusele.

1. Milline on Putini suveräänsuse tähendus rahvusvahelisel tasandil kui Venemaa mõistes: kas suveräänsus on pigem rahvusvaheline norm või eksklusiivne privileeg, mis ajendab teise riigi suveräänsusesse sekkumist?

Sõltuvalt vajadusele on Putini suveräänsuse tähendus ambivalentne. Rahvusvahelisel tasandil käsitleb Putin suveräänsust rahvusvahelise normina, millele peaks igal riigil õigus olema. Ta leiab, et riigi suveräänsus on terve IR süsteemi alus ning globaalse rahu ja stabiilsuse tagatis, mida rikuvad unipolarism ja inimõigused. Seega on Putini ambitsioon multipolaarse maailmakorra loomine. Maailmakord, mis arvestab kõikide riikide suveräänsust, on osa rahvusvahelise õiguse täiustamisest ning ta peab Venemaad taolise reaalsuse kaitsjaks ja tagajaks. ÜRO alaline liikmelisus on üks meede multilateraalse süsteemi loomisel. Kuid Putini suveräänsuse retoorika on peamiselt seotud Venemaa huvidega. Riikidega, kellega on Venemaal strateegilised suhted või kelle tegevus ei satu vastuollu Venemaa huvidega, näiteks Põhja-Korea ja Süüria, on määratletud suveräänsetena ning viidatud on just rahvusvahelise normi tähendusele. Suveräänsus on aga Venemaa jaoks eksistentsiaalse tähtsusega, mille kaitsmise vajadust Putin rõhutab, ning Venemaa suveräänsus on unipolaarses maailmakorras eksklusiivne privileeg. Seega riikide puhul, kelle ambitsioonid või tegevused satuvad vastuollu Venemaa huvidega, aktiveerub Venemaal õigus seista oma suveräänsuse eest ning Ukraina sõja näitel rikkuda teise riigi suveräänsust.

2. Kuidas on suveräänsuse tähendus arenenud arenenud perioodil 2004-2021?

VRDK algusaastatel ehk Dmitri Medvedevi presidentuuri eelsel perioodil käsitles Putin suveräänsust rahvusvahelisel tasandil kui eksklusiivset privileegi. Täielikku suveräänsust omasid lisaks Venemaale vaid vähesed riigid maailmas. Kuid juba sel etapil oli ta hoiak taolise reaalsuse suhtes hukkamõistev. Alates 2012. aastast, kui Putin muutus klubis taas vokaalseks, käsitles ta suveräänsust pigem rahvusvahelise normina, millele on õigus kõikidele IR süsteemis toimivatele riikidele. Selline retoorika süvenes kuni vaadeldava perioodi lõpuni ning 2016. aastal määratles ta esimest korda selgelt suveräänsust IR süsteemi alusena. Kuid paralleelselt toimub Putini retoorikas Venemaa mõistes eksklusiivse privileegi kohalolek, mida illustreerib õigus ise sekkuda teise riigi siseasjadesse oma riigi suveräänsuse kaitsmise eesmärgil. Kui välja arvata 2012. aasta sõnavõtt, on Putini vaates Venemaa olnud sisuliselt terve vaadeldava perioodi vältel suveräänsuse privilegieeritud omanik tema sõnul kahetsusväärse unipolaristlikus maailmakorras. Selle privileegi rakendamise retoorika on eelkõige seotud Ukrainaga ja algatatud sõjaga, mida käsitles esmakordselt tegelikkuses president Medvedev 2008. aastal seoses NATO tegevusega. Kuid avalikult ilmnis privileegi rakendamise element Putini diskursuses just vahetult enne Krimmi anneksiooni ehk 2013. aastal ning järjepidevalt kestis ka Krimmi anneksiooni järgsel perioodil. Vaheperioodil ehk 2016-2019 rauges Putini Ukrainat käsitlev retoorika ja rõhutas rohkem riigi poliitilise korrale tähelepanu pööramise vajalikkust, kui tungi füüsiliselt sekkuda. 2020-2021 perioodil, kui ilmus päevakorda Ukraina NATO-ga liitumise võimalikkus, käsitles Putin Ukraina ambitsiooni Venemaa suveräänsust ohustava tegurina ning tulemusena toimus Ukraina täiemahuline invasioon.

Suveräänsuse kontseptsioon on oma olemuselt tingimuslik, mis on Stephen D. Krasneri “organiseeritud silmakirjalikkuse” käsitluse järgi tavapärane nähtus rahvusvahelises poliitikas. Kuid Putini eripära seostub sellega, et suveräänsuse retoorika kasutamine on süstemaatiliselt ja mustrikselt seotud tema ideoloogiaga, mille tingimuslikkus ilmneb just juhtumitel, kui Venemaa suveräänsuse kaitse on kriitiliselt vajalik. Ta käsitleb riigi suveräänsust kui rahvusvahelist normi, ja toetab riikide vastastikuste huvide ja suveräänsuse austamist. Kuid ta määratleb ja austab teiste riikide suveräänsust vastavalt Venemaa huvidele, s.t. Venemaa huvi prevaleerib teise riigi õiguse üle olla suveräänne ning vajadusel suveräänsuse mõiste moondub olenevalt Putini eesmärkidest. Kui arutelu keskmes käsitletakse riiki, millel on Venemaaga head ja strateegilised suhted, siis Putin austab ja

kaitseb avalikult sellesama riigi suveräänsust. Kui diskursuses käsitletakse aga riiki, mille huvid kas satuvad vastuollu Venemaa enda huvidega või kujutavad Putini arvates riigile julgeolekuohtu, siis on Putini vaates asjakohane antud riigi suveräänsuse rikkumist õigustada tulenevalt omaenda suveräänsuse taotlusest. Seejuures tekib Putini diskursuses suveräänsuse retoorika puhul universaalne reeglipärasus, mis hõlmab retoorika kasutust vastavalt Venemaa huvidele.

KOKKUVÕTE

Bakalaureusetöö eesmärk on teadvustada Vladimir Putini suveräänsuse retoorika olemust ja selle arengut tema võimuloleku erinevates etappides Valdai Rahvusvahelise Diskussiooni Klubis. Uurimisprobleemi keskmes oli teise riigi suveräänsuse rikkumine oma suveräänsuse taotlusel.

Bakalaureusetöö teoreetilise raamistiku moodustas ülevaade suveräänsuse olemusest ning seosest Venemaa ajaloolise ja tänapäevase poliitikaga. Esmalt defineeriti suveräänsuse ehk antud töös käsitletava riigi suveräänsuse mõiste ning selgitati kontseptsiooni fundamentaalsust rahvusvahelistes suhetes lähtudes nii üldisest kui ajaloolisest perspektiivist lähtuvalt. Seejärel käsitleti Stephen D. Krasneri “organiseeritud silmakirjalikkuse” terminit ning tutvustati riigi suveräänsuse kontseptsiooni tingimuslikku olemust. Viimaks esitati ülevaade suveräänsuse relevantsusest Venemaa riigi ajalooliste eelkäijate poliitikas ja seostati kontseptsiooni rakendamist Putini välispoliitiliste motiividega.

Käesolevas uurimistöös kasutati andmete analüüsiks kvalitatiivse sisuanalüüsi, täpsemalt diskursusanalüüsi meetodit. Vaadeldav periood oli ajavahemik 2004-2021 ning valitud materjalid moodustasid kokku 12 transkripti, mille hulka kuulusid 11 plenaarset sessiooni ja üks arvamuskirjeldus. Lisaks käsitleti ühte uurimisvälist transkripti andmeanalüüsi alapeatükkide sujuva ülemineku tarbeks. Uurimisprobleemi lahendamiseks püstitati kaks uurimisküsimust: esiteks, milline on Putini suveräänsuse tähendus rahvusvahelisel tasandil ja Venemaa mõistes ehk kas suveräänsus on pigem rahvusvaheline norm või eksklusiivne privileeg, mis ajendab sekkumist teise riigi suveräänsusesse; teiseks kuidas on suveräänsuse tähendus arenenud perioodil 2004-2021. Esiteks on Putini suveräänsuse tähendus sõltuvalt vajadusele ambivalentne. Rahvusvahelisel tasandil, k.a. strateegilistest koostööpartneritest kõneldes käsitleb ta suveräänsust kui rahvusvahelist normi, kuid Venemaast ning Venemaa suveräänsuse taotlusest kõneldes kasutab ta eksklusiivse privileegi elementi. Teiseks on rahvusvahelise normi tähendus selgelt hakanud esinema just pärast 2012. aastal ja pärast Medvedevi ametiaega ning olnud kestlik kuni Ukraina invasiooni alguseni, eksklusiivse privileegi tähendus on püsivalt diskursuses eksisteerinud sisuliselt terve vaadeldava perioodi vältel. Tulenevalt on Putini suveräänsuse retoorika süstemaatiline ja musterlik element Putini ideoloogias, mille kasutamise universaalne reeglipärasus on seotud Venemaa huvidega..

Bakalaureusetöö täitis oma eesmärgi luua teadmine Putini suveräänsuse retoorika olemusest ja arengust. Antud uurimistöö tulemustest lähtudes on võimalik edasi uurida Putini suveräänsuse retoorikat pärast Ukraina täiemahulise invasiooni algust. Edaspidise analüüsi läbiviimisel on autori hinnangul asjakohane suurendada analüüsitavate juhtumite arvu.

SUMMARY

This bachelor's thesis addresses the nature and development of the sovereignty rhetoric of Vladimir Putin, the President of the Russian Federation, in Valdai International Discussion Club (VIDC) from 2004 to 2021. Sovereignty is a recurring element in Putin's discourse in channels directed at a domestic audience, but there has been little research on Putin's speeches or specifically his views on sovereignty within the VIDC, which serves as an important and valuable political environment for both the president and the Kremlin, aimed at an international audience. The central research problem focuses on the pursuit of one state's sovereignty at the expense of another's sovereignty. Two research questions are posed to address this problem: firstly, what is the meaning of Putin's sovereignty both at the international level and in the Russian context, i.e., is sovereignty more of an international norm or an exclusive privilege that justifies the intervention in another state's sovereignty; secondly, how has the meaning of Putin's sovereignty developed during the period from 2004 to 2021. A qualitative analysis, specifically a discourse analysis is carried out, examining the use of Putin's sovereignty rhetoric in his speeches at the VIDC. The results of the data analysis showed that the meaning of Putin's sovereignty is ambivalent, depending on the context. At the international level, including when speaking about strategic partners, he treats sovereignty as an international norm, but when discussing Russia and Russia's pursuit of sovereignty, he uses the element of an exclusive privilege. The meaning of sovereignty as an international norm began to emerge clearly after 2012, following Medvedev's tenure, and remained sustainable until the start of the invasion of Ukraine, while the meaning of sovereignty as an exclusive privilege has consistently existed in the discourse throughout the entire period under review. As a result, the universal regularity of the use of Putin's sovereignty rhetoric, which is a systematic and patterned element in his ideology, is linked to Russia's interests.

KASUTATUD KIRJANDUSE NIMEKIRI

Atkinson, Joshua D.. 2017. *Journey into Social Activism: Qualitative Approaches*. New York: Fordham University Press.

Biersteker, Thomas J.. 2013. "State, Sovereignty and Territory." *Handbook of International Relations*: 245-272.

Britannica. 2025. "Sovereignty." 12. mai.

<https://www.britannica.com/topic/sovereignty/Sovereignty-and-international-law> (külastatud 13. mai, 2025)

de Benoist, Alain. 1999. "What is Sovereignty?" November.

<https://crusoesisland.wordpress.com/wp-content/uploads/2012/04/what-is-sovereignty-two-treatises-of-govt.pdf> (külastatud 6. mai, 2025)

Deyermond, Ruth. 2016. "The Uses of Sovereignty in Twenty-first Century Russian Foreign Policy." *Europe-Asia Studies* 68 (6): 957-964.

Fisher, Sarah. 2014. "Sovereign Democracy: Russia's Response to the Color Revolutions." *College of Arts & Sciences Senior Theses* 90:

<https://ir.library.louisville.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1062&context=honors> (külastatud 8. mai, 2025)

Gee, James P.. 1999. *An Introduction to Discourse Analysis: Theory and Method*. London & New York: Routledge.

Hinsley, Francis H.. 1986. *Sovereignty: Second Edition*. Cambridge: Cambridge University Press.

Hodges, Brian D., Ayelet Kuper & Scott Reeves. 2008. "Qualitative Research: Discourse Analysis." *BMJ: British Medical Journal* 337 (7669):

https://www.jstor.org/stable/20510756?searchText=discourse+analysis&searchUri=%2Faction%2FdoBasicSearch%3FQuery%3Ddiscourse%2Banalysis%26so%3Drel&ab_segments=0%2Fbasic_search_gsv%2Fcontrol&refreqid=fastly-default%3A946f7b66df4f4e15644501eda697efe8&seq=1 (külastatud 6. mai, 2025)

Johnson, Curtis. 1985. "The Hobbesian Conception of Sovereignty and Aristotle's Politics." *Journal of the History of Ideas* 46 (3): 327-347.

Krasner, Stephen D.. 2001a. "Rethinking the sovereign state model." *Review of International Studies* 27: 17-42.

Krasner, Stephen D.. 2001b. "Abiding Sovereignty." *International Political Science Review* 22 (3): 229-251.

McLeod, Saul. 2024. "Discourse Analysis." 19. juuni.
<https://www.simplypsychology.org/discourse-analysis.html> (külastatud 9. mai, 2025)

Morozov, Viatcheslav. 2008. "Sovereignty and democracy in contemporary Russia: a modern subject faces the post-modern world." *Journal of International Relations and Development* 11: 152-180.

Osiander, Andreas. 2001. "Sovereignty, International Relations, and the Westphalian Myth." *International Organization* 55 (2): 251-287.

Philpott, Daniel. 1995. "Sovereignty: An Introduction and Brief History." *Journal of International Affairs* 48 (2): 353-368.

Reus-Smit, Christian. 2011. "Struggles for Individual Rights and the Expansion of the International System." *International Organization* 65 (2): 207-242.

Ziegler, Charles E.. 2012. "Conceptualizing sovereignty in Russian foreign policy: Realist and constructivist perspectives." *International Politics* 49: 400-417.

Valdai Discussion Club. <https://valdaiclub.com/> (külastatud 13. mai, 2025)

KASUTATUD KÕNEDE NIMEKIRI

Medvedev, Dmitri. 2008. "Transcript of the Meeting with the Participants in the International Club Valdai." 12. september. *President of Russia*

<http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/1383> (kõlastatud 15. mai, 2025)

Putin, Vladimir. 2006. "Transcript of Meeting with Participants in the Third Meeting of the Valdai Discussion Club." 9. september. *President of Russia*

<http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/23789> (kõlastatud 6. mai, 2025)

Putin, Vladimir. 2007. "Meeting with Members of the Valdai Discussion Club." 14. september. *President of Russia*

<http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/24537> (kõlastatud 6. mai, 2025)

Putin, Vladimir. 2012. "Vladimir Putin on Foreign Policy: Russia and the Changing World." 27. veebruar. *Valdai Discussion Club*

https://valdaiclub.com/a/highlights/vladimir_putin_on_foreign_policy_russia_and_the_changing_world/?sphrase_id=1698401 (kõlastatud 6. mai, 2025)

Putin, Vladimir. 2013. "Vladimir Putin Meets with Members the Valdai International Discussion Club. Transcript of the Speech and the Meeting." 20. september. *Valdai Discussion Club*

https://valdaiclub.com/a/highlights/vladimir_putin_meets_with_members_the_valdai_international_discussion_club_transcript_of_the_speech/?sphrase_id=1698449 (kõlastatud 6. mai, 2025)

Putin, Vladimir. 2014. "Vladimir Putin Meets with Members of the Valdai Discussion Club. Transcript of the Final Plenary Session." 25. oktoober. *Valdai Discussion Club*

https://valdaiclub.com/a/highlights/vladimir_putin_meets_with_members_of_the_valdai_discussion_club_transcript_of_the_final_plenary_sess/?sphrase_id=1712206 (kõlastatud 6. mai, 2025)

Putin, Vladimir. 2015. "Vladimir Putin Meets with Members of the Valdai Discussion Club. Transcript of the Final Plenary Session of the 12th Annual Meeting." 23. oktoober. *Valdai Discussion Club*

https://valdaiclub.com/events/posts/articles/vladimir-putin-meets-with-members-of-the-valdai-discussion-club-transcript-of-the-final-plenary-sess/?sphrase_id=1712061 (kõlastatud 6. mai, 2025)

Putin, Vladimir. 2016. "Vladimir Putin Meets with Members of the Valdai Discussion Club. Transcript of the Plenary Session of the 13th Annual Meeting." 27. oktoober. *Valdai Discussion Club*
https://valdaiclub.com/events/posts/articles/vladimir-putin-took-part-in-the-valdai-discussion-club-s-plenary-session/?sphrase_id=1712061 (külastatud 6. mai, 2025)

Putin, Vladimir. 2017. "Vladimir Putin Meets with Members of the Valdai Discussion Club. Transcript of the Plenary Session of the 14th Annual Meeting." 19. oktoober. *Valdai Discussion Club*
https://valdaiclub.com/events/posts/articles/putin-meets-with-members-of-the-valdai-club/?sphrase_id=1712065 (külastatud 6. mai, 2025)

Putin, Vladimir. 2018. "Vladimir Putin Meets with Members of the Valdai Discussion Club. Full Transcript of the Plenary Session of the 15th Annual Meeting." 18. oktoober. *Valdai Discussion Club*
https://valdaiclub.com/events/posts/articles/vladimir-putin-meets-with-valdai-discussion-club/?sphrase_id=1712213 (külastatud 6. mai, 2025)

Putin, Vladimir. 2019. "Vladimir Putin spoke at the final plenary session of the 16th meeting of the Valdai International Discussion Club." 3. oktoober. *President of Russia*
<http://en.kremlin.ru/events/president/news/61719> (külastatud 6. mai, 2025)

Putin, Vladimir. 2020. "Vladimir Putin Meets with Members of the Valdai Discussion Club. Transcript of the Plenary Session of the 17th Annual Meeting." 22. oktoober. *Valdai Discussion Club*
https://valdaiclub.com/events/posts/articles/vladimir-putin-meets-with-members-of-the-valdai-club-transcript-17th-annual-meeting/?sphrase_id=1712061 (külastatud 6. mai, 2025)

Putin, Vladimir. 2021. "Vladimir Putin Meets with Members of the Valdai Discussion Club. Transcript of the Plenary Session of the 18th Annual Meeting." 22. oktoober. *Valdai Discussion Club*
https://valdaiclub.com/events/posts/articles/vladimir-putin-meets-with-members-of-the-valdai-discussion-club-transcript-of-the-18th-plenary-session/?sphrase_id=1712061 (külastatud 6. mai, 2025)

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Marcos Mõrd, (isikukood: 50207170242) annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

“Suveräänsus Vladimir Putini diskursuses: Valdai Rahvusvahelise Diskussiooni Klubi sõnavõttud perioodil 2004-2021” (“Sovereignty in Vladimir Putin’s Discourse: Speeches in Valdai International Discussion Club between 2004-2021”), mille juhendaja on David Ilmar Lepasaar Beecher, PhD,

- reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace’is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- üldsusele kättesaadavaks tegemiseks ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace’i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
- kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.